

WEER HYBRIDE SALAMANDER IN ZUID-LIMBURG

In de vorige Mededelingen was er aandacht voor de determinatieverschillen tussen vinpoot- en kleine watersalamander. In dat stukje werd ook ingegaan op het fenomeen hybriden: een kruisingsproduct van gemengde ouders. In dit geval een nakomeling uit een paring tussen kleine watersalamander en vinpootsalamander. In Nederland is er in het verleden zeker één hybride gevonden, dat was op de Brunssummerhei. Daarnaast zijn er uit Brabant en Limburg enkele mogelijke waarnemingen van hybriden bekend.

Mai Arets, enthousiast Meetnetter in de Oostelijke Mijnstreek, speelde ons een foto van 20-jaar geleden door, van een vermeende hybride. Net als in Brunssum gaat het hier om een mannelijk dier (foto) met kenmerken van beide oudersoorten.

Afgelopen jaar zag Mai in diezelfde poel trouwens weer zo'n vreemde salamander. Hij had toen geen netje bij zich en kon dus ook geen foto maken.

Veranderende salamanderstand

De poel waarin dit alles speelt wordt al geruime tijd door Mai gevolgd en heeft enkele interessante ontwikkelingen meegemaakt. Twintig jaar geleden waren alpenwatersalamander en kleine watersalamander de dominante soorten en kwam de vinpoot slechts mondjesmaat voor. Tegenwoordig is die situatie veranderd. Vinpoot- en alpenwatersalamander zijn nu dominant terwijl de kleine watersalamander nog maar sporadisch voorkomt. In de loop der jaren is de poel steeds meer verland en is de opslag van bomen behoorlijk toegenomen, waardoor er meer schaduw op de poel valt. Dit is misschien ten gunste geweest van de vinpoot. In een andere grotere en diepere poel in de buurt, op ca. 150 m. afstand, vindt Mai vrijwel uitsluitend vinpoten, met af en toe een kleine watersalamander. Het water in deze poel is in de loop der jaren zuurder geworden door bladeren en

takken van omringende bomen, vooral wilgen. De omringende bomen zijn in aantal en lengte gegroeid. Tevens is het waterniveau gestegen door een klein dammetje, aangelegd door de plaatselijke visvereniging.

Lokaal effect ?

Neemt de vinpootsalamander inderdaad toe in dit gedeelte van Limburg? Navraag bij de nieuwe atlascoördinator in Limburg, Jacob van der Weele, bracht aan het licht dat het aantal meldingen van vinpootsalamander inderdaad is gestegen terwijl het aantal waarnemingen van de kleine watersalamander daalde. Hoewel er natuurlijk vele oorzaken kunnen zijn voor deze verschuiving is het niet ondenkbeeldig dat de vinpootsalamander inderdaad terrein wint. De situatie zoals Mai die beschrijft sluit mooi aan bij de conclusies die enkele (West) Duitse onderzoekers trokken: in beschaduwde grote en middelgrote wateren is de vinpootsalamander dominant terwijl in zonnige grote en middelgrote wateren de kleine watersalamander dominant is. In kleine watertjes is

vinpootpredatie

Een aantal jaren geleden zag Mai, tijdens het monitoren, in één van de vinpootsalamander-poelen een aantal dikke palingen in de ondiepe delen van de poel. Vermoedelijk waren zij op jacht naar vinpoten, die hier in aantallen van ca. 5-6 individuen per vierkante meter voorkwamen. Enkele dagen later zag hij er zelfs Amerikaanse dwergmeervallen zwemmen. Een jaar later werd deze poel, op initiatief van collega Meetnetter Lei Paulsen, gedeeltelijk leeggepompt. Met de bedoeling de, voor de salamanders ongewenste roofvissen, af te vissen. Dit leverde helaas slechts een giebel of een daarop gelijkende vis op (?!?!?).

*Het mannetje hybride vinpoot- / kleine watersalamander uit de omgeving van Kerkrade.
Foto: Mai Arets*

de vinpoot- samen met de alpenwatersalamander dominant, ongeacht de bezonning. Ook in Frankrijk doet deze situatie zich voor, de kleine watersalamander is daar zeldzaam en alleen te vinden in prachtige, grote, goed in de zon gelegen wateren.

ver-vinpoting

In de concurrentieslag tussen de kleine watersalamander en de vinpootsalamander spelen

schaduw en verzuring blijkbaar een belangrijke rol. De vinpootsalamander kan zich namelijk nog voortplanten in water dat voor de kleine watersalamander te zuur en te beschaduwd is. Het is dus goed denkbaar dat de verbossing en verzuring in Nederland een eventuele opmars van de vinpootsalamander mogelijk maken. In hoeverre het veranderende klimaat hierbij een rol speelt is niet duidelijk.

VUURSALAMANDER NU OVERAL GEVOLGD

De vuursalamander wordt momenteel op alle bekende, en een aantal potentiële, vindplaatsen gemonitord. Nederlands bekendste én grootste populatie in het fraaie Bunderbos wordt al jaren gevolgd en is sinds 1997 in het Meetnet opgenomen. Vanaf 2002 is vuursalamanderexpert Rob Gubbels ook regelmatig te vinden langs de zijbeken van de Geul, waar de vuursalamander ook voorkomt. Ook Natuurmonumenten neemt hier een beek voor haar rekening. In de omgeving van Heerlen wordt nog een, waarschijnlijk uitgezette, populatie gevolgd. In Twente en de Achterhoek wordt er op diverse kansrijke plots uitgekeken naar deze prachtige landsalamander.

Zeldzaam

In Nederland geldt de vuursalamander als één van de zeldzaamste amfibieën. Dat veranderd echter zodra we de grens met België of Duitsland passeren: daar komt de vuursalamander algemeen voor in de heuvels van de Ardennen en de Duitse middelgebergtes en kan daar plaatselijk zelfs zeer talrijk zijn. Maar zelfs hier ben je, net als in Nederland, erg afhankelijk van de weersomstandigheden voor het zien van een vuursalamander.

Aantallen

Hoewel de vuursalamander in Nederland dus geldt als grote zeldzaamheid, is dat niet af te lezen aan de aantallen die Rob Gubbels scoort op zijn route in het Bunderbos. Gemiddeld worden hier per bezoek

zo'n twintig volwassen salamanders gezien, dit kan op topnachten oplopen tot een veelvoud hiervan! Dat dit bos zo'n hotspot is voor vuursalamanders is helaas iets te bekend. Momenteel lijkt de populatie veel last te ondervinden van verstoring als gevolg van herpetologische privé-excursies. De aantallen op de andere vindplaatsen in Zuid-Limburg liggen veel lager. Rondom de verschillende zijbeken van de Geul ziet Rob per bezoek gemiddeld zo'n vijf dieren. En dat is onder gunstige omstandigheden. Rob maakt zich dan ook zorgen om deze populatie. Al zo'n twintig jaar zijn de aantallen hier zo laag, terwijl er niet of nauwelijks voortplanting wordt vastgesteld. In het telgebied bij Heerlen worden slechts bij uitzondering meer dan twee dieren per bezoek gezien. Van de telgebieden in Twente en de Achterhoek wordt de soort recent niet gemeld. En dat terwijl de dichtstbijzijnde populaties over de grens in Duitsland slechts enkele kilometers verderop liggen. Sommige van deze populaties kennen zelfs dichtheden die vergelijkbaar zijn met die van het Bunderbos.

Giftig

De geelzwarte vuursalamander is giftig. Het gif zorgt er samen met de opvallende kleuren voor dat de vuursalamander maar weinig natuurlijke vijanden heeft. Het gif zorgt er tevens voor dat schimmels en bacteriën geen kans krijgen op de huid van de salamander. Het gif wordt bij een aanval uitgescheiden door de paratoïden en door een rij klieren die over de rug loopt. Uit deze laatste kan het gif wel zo'n twee meter ver gespoten worden.

De larven en juvenielen hebben het niet zo gemakkelijk, zij zijn nog niet giftig en worden door o.a. watersalamanders gepredeerd. Ook loopkevers, spitsmuizen, ratten en ringslangen behoren tot de vijanden van larven en juvenielen.

Anders monitoren

In tegenstelling tot alle andere amfibieën wordt de vuursalamander geteld langs een traject: een kansrijke route die tijdens geschikte weersomstandigheden wordt gelopen. Dus eigenlijk

